

**A
M. KIR. CSENDŐRSÉG
TÖRTÉNETE**

(KÜLÖNLENYOMAT
A CSENDŐRSÉGI LAPOK
1933. ÉVI 4. SZÁMÁBÓL.)

BUDAPEST
STADIUM SAJTÓVÁLLALAT RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1933.

1881 február 14-én szentesítette Ő Felsége I. Ferenc József apostoli királyunk a csendőrség legénységi állományának kiegészítéséről szóló 1881. évi II. törvénycikket és a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló 1881. évi III. törvénycikket. Az utóbbi törvény állította fel Magyarországon egész területére kiterjedőleg a katonailag szervezett m. kir. csendőrséget, a közbiztonsági szolgálatnak elsősorban a vármegyék igazgatása alatt álló területen való ellátására. 1881 február 14-e a m. kir. csendőrség születése napja, bár az ország egyes részeiben, Erdélyben és Horvát-Szlavónországokban már 1876 május 1-e óta volt m. kir. csendőrség. A *csendőrség*-szóval a nyelvújítás ajándékozta meg nyelvünket, legrégebbi nyoma 1834-ből ismeretes, még pedig mint a franciás *gensdarme* (magyarosan: *zsandár*) szó helyettesítője; jelentése azt akarja kifejezni, hogy a zsandár feladata a *közcsend* megóvása. A zsandárszó és a fogalom, amelyet kifejez, eredetileg francia. *Gens d'armes*-nak hívták Franciaországban a középkorban, különösen a vége felé, a páncélos lovagot, később, egészen a francia forradalom idejéig, a francia testőrlovasság legelőkelőbb részét. Ezt az előkelő nevet adta Napoleon annak a válogatott katonaságnak, amelyet 1798-ban ezredekbe szervezve állított fel és amelyet az országban szétszórtva közbiztonsági szolgálatra, részben pedig táborig csendőri szolgálatra alkalmazott. Ez a katonaság, azaz csendőrség, eredetileg és szervezetére nézve lovasság volt, de mivel a közbiztonsági szolgálat nem kívánta meg, hogy tisztán lovasokból álljon, részben gyalogosokból állították össze. Ez a csendőrség, amely éppenúgy a hadsereghez tartozott mint bármely más csapat, volt az őse, vagy mintája az összes más európai államokban felállított csendőrségeknek. Az egységes szervezet, a katonai fegyelem és a katonai erények a francia csendőrség eredményes működését biztosították, maga a csendőrség pedig Európa nagyrésztében ismertté vált. Napoleon császársága egészen a

Rajnáig terjedt, hozzátartozott a mai Belgium és Németalföld területe, Németország északnyugati része, a mai Olaszország részei, sőt Karinthia, Krajna, Dalmácia és Horvátország a Szávaig. Francia mintára szervezett csendőrségek alakultak a Napoleontól függő államokban is, mint Poroszország kivételével egész Németországban, Svájcban, Olaszországban, stb., amely államok a csendőrségen kívül is sok francia intézményt átvettek és részben Napoleon bukása után is megtartottak. Így sok helyen megmaradt a csendőrség is. Mikor a Napoleontól függő itáliai királyság területéből Lombardia 1814-ben Ausztriához került, az ott talált csendőrséget Ausztria mint külön csendőrezredet megtartotta. Az ezred hatásköre Lombardiára és Dél-Tirolra terjedt ki, ahol békében őrsökre szétosztva közbiztonsági szolgálatot végzett, de mint a hadsereg része, háborúban mint harcoló csapat, vagy tábori csendőrségként volt alkalmazható. Tisztán olaszokból állott. Öt escadronra, azaz lovasszázadra tagozódott, ezek mindegyike pedig két, önállóan működő szárnyra, azaz lovas félszázadra; minden szárny két szakaszra. A legénység két ötödrésze lovas, három ötödrésze gyalogos volt. Említésreméltó, hogy a ruhagazdálkodás a tömegrendszer szerint történt. Bár a lombardiai csendőrezred igen jó eredménnyel működött, az osztrák császárság területén mégsem állítottak fel máshol is csendőrséget, mivel a közigazgatás és az azzal összekötött bíráskodás nem állami, hanem rendi szervezettel bírt, így egységes állami karhatalmi szerv sem látszott szükségesnek.

Mikor azonban az 1848/49-i mozgalmak után az egész osztrák császárságban állami közigazgatást és ettől elválasztott bíráskodást állítottak fel, egyúttal elhatározták az egész birodalom területére kiterjedő csendőrség felállítását is. Az osztrák csendőrséget (Gendarmerie, magyarul zsandárságnak hívták) Bach osztrák belügyminiszter javaslatára 1849 végétől kezdve állították fel az osztrák birodalomban, amelybe a szabadságharcnak orosz segítséggel történt leverése után Magyarországot is beolvasztották. A csendőrség szervezése a lombardiai csendőrség mintájára történt, ennek tisztjei képezték ki az új tiszteket és

legénységet, amelyet a hadsereg válogatott altisztjeiből, tehát csupa hadviselt, jól minősített emberből, szedtek össze. Fokozatosan 16 ezredet állítottak fel, amelyek közül a lombardiai a 14. számot nyerte. Az 5., 6. és 7. ezred az öt kerületre felosztott Magyarország, a 8. Erdély, a 9. a Krassó-Szörény, Temes, Torontál, Bács-Bodrog és Szerém vármegyékből alakított Szerb vajdaság és temesi bán-ság, a 10. ezred Horvát-Szlavónországok számára állított fel. A csendőrség Kempen János altábornagy főfelügyelő útján mindenben a hadügyminiszternek volt alárendelve, csak szolgálatteljesítés szempontjából a belügyminiszternek, de nem közvetlenül. Az ezred szervezete a következő volt: A parancsnok mellé két törzstiszt volt besorozva, az ezred maga 2 escadronból állott, ezek mindegyike két önálló szárnyból, minden szárny több szakaszból. A szakasz több, egy-egy őrmester parancsnoksága alatt álló őrsre oszlott. A szárnyak parancsnokai századosok voltak, a szakaszok parancsnokai pedig alantos tisztek. A kiképzés tökéletesítése és a fegyelem megalapozása céljából az őrsöket igen gyakran szemlélték; minden őrsöt törzstiszt évente kétszer, a szárnyparancsnok háromszor, a szakaszparancsnok tizenkétszer, az őrmester huszonegyszer. Az őrsök egyik fő feladata az összes fő- és mellékutak állandó portyázása volt; a legénység harmadrészenek állandóan ebben a szolgálatban kellett állania.

Az új csendőrség feadata nehéz volt. A háborúk miatt az egész Osztrák birodalom sokáig meg volt fosztva a katonai helyőrségektől, a régi közigazgatás megszűnt, az új csak lassan szerveződött; mindennek az volt az eredménye, hogy rengeteg bűncelekmény megtorlatlanul maradt, rablóbandák alakultak, sok katonaszökevény és csavargó veszélyeztette a közbiztonságot. A csendőrség működése mégis eredményesnek ígérkezett; a jó legénység és a tárgyilagos, pártatlan eljárásra való igyekezet, amihez a most felszabadult jobbágy nem igen volt szokva, a csendőrségnek tekintélyt szerzett, a közbiztonság állapota javulni kezdett. Közben azonban a birodalmi alkotmányt felfüggesztették és az egész osztrák birodalomban megkezdődött a tiszta önkényuralom kora. Bach belügyminiszter vezetése alatt. Az államrendészetet

kivették a belügyminiszter hatásköréből és ennek intézésére 1852-ben külön rendőrminisztériumot állítottak fel, amelynek vezetését a csendőrség főfelügyelőjére, Kempen altábornagyra bízta. Ennek az lett a következménye, hogy a csendőrség főleg politikai szolgálat ellátására vétetett igénybe. Nemcsak a lakosságot, hanem a hivatalnokokat is tartozott megfigyelni és észleleteit titkos jelentésekben jelenteni. Ha hozzávesszük ehhez, hogy a csendőrnek szolgálati esküjére való hivatkozással tett jelentése hiteles tanubizonyságul volt elfogadandó és azt, hogy a magas fogdíjak könnyen arra csábították, hogy minél több és minél súlyosabb bűncselekmény kiderítésével álljon elő, könnyen megértjük, hogy a csendőrség nagyon hamar rendkívül népszerűtlen lett úgy a lakosság, mint az intézőkörök előtt is. Valóságos államot alkottak az államban. Magyarországon a népszerűtlenségnek valóságos gyűlöletté kellett válnia, mert itt a máshol is fennforgó okokhoz hozzájárult az is, hogy az önkényuralom elnyomásának, hazafiak üldözésének végrehajtó eszköze éppen a csendőrség volt. Nem is szólva arról, hogy az önkényuralom még olyan dolgokba is belenyúlt, mint a magyaros ruházat és a szakállviselet. Az ilyen kicsinyes okvetetlenkedés annál gyűlöletesebbé vált mindenki előtt, mert a Magyarországon szolgált csendőrség legnagyobb része idegenekből állott, bár voltak úgy a tisztikarban, mint a legénység között magyarok is. A csendőrség az első szervezés alapján 1853-ig teljesen kiépült; létszáma ekkor meghaladta a 18.000 főt. 1854-ben újabb három ezredet állítottak fel, ezek közül kettőt Magyarországon, úgy, hogy most már az öt kerület mindegyikének volt egy-egy csendőrezrede.

Ausztria 1859-ben elvesztette a franciák és olaszok ellen viselt háborúját, aminek az abszolutizmus bukása lett a következménye. A kormányra jutott szabadelvű elemek a csendőrség uralmának megdöntésére törekedtek. A létszámot leszállították 6000 főre, az ezredek számát 10-re. Ezek közül Magyarországra Erdéllyel és a Magyarországgal újra egyesített szerb vajdasággal és temesi bánssággal együtt 5 ezred esett. A csendőrség katonai és fegyelmi tekintetben a hadügyminiszternek, szolgálati és gazdasági ügyekben a belügyminiszternek rendeltetett alá. Nagyon

sok tiszti parancsnokság, minden szekció-parancsnokság megszűnt, az őrök közül általában csak a járási hivatalok székhelyén levők maradtak meg. Az őrök teljesen a közigazgatási hatóságok alá rendeltettek, ezek minden szolgálatot, a járőrszolgálatot is maguk akarták elrendelni. A naponta kötelező járőrszolgálat eltöröltetett. A szemlék száma leszállított. Az egyenruhát is megváltoztatták. A sisak helyett a vadászok kalapját rendszeresítették, a vállakon átvettett fehér szijazat helyett fekete derékszíjat, a sárga selyem díszes zsinórzat helyett az egyszerű zöld jelsíp-zsinórt.

Az új szervezés az egymásnak ellentmondó rendeletek következtében rengeteg surlódást okozott a csendőrtisztek és a hatóságok között. A létszám elégtelen volt, voltak vidékek, ahol legfeljebb kéthetenként fordult meg csendőr. A régi válogatott legénység elfogyván, a hiányt nyers újonccal pótolták, akiknek harmadrésze írni-olvasni nem tudott. Mindennek az eredménye a közbiztonság nagymérvű megromlása lett. Rablók, bűnszövetkezetek, követelő fellépésű csavargók gombamódra elszaporodtak. Magyarországon 1861-ben összehívták az országgyűlést és a vármegyei gyűléseket. A vármegyék átvették a közigazgatást. Egyik első dolguk volt a csendőrséggel nem is törődve, a régi pandur-rendszer visszaállítása. Az alkotmányos reményeket azonban csakhamar a Schmerling-féle abszolutizmus követte. A leírt állapotok következtében a zsványvilág Magyarországon is felvirágozott. 1866-ban még felállítottak 15 országos csendőrparancsnokságot a 10 ezred helyett, ezekből hetet Magyarország területén, de azután az 1867-es kiegyezéssel az osztrák csendőrség uralma Magyarországon megszűnt.

A kiegyezés után a tulajdonképpeni Magyarország területén a csendőrség teljesen megszűnt. Csak a kolozsvári 10. és a zágrábi 8. számú országos csendőrparancsnokságok maradtak meg továbbra is a közös hadügyminiszternek alárendelve és német szolgálati nyelvvel, de a közbiztonsági szolgálat terén az előbbi a m. kir. belügyminiszternek, az utóbbi a horvát-szlavon bánnak alárendelve. 1868-ban az osztrák csendőrség egyenruhájával együtt a magyarországi németnyelvű csendőrség egyenruhája is megváltozott. Ek-

kor rendszeresítették a mai alakú vadászkalapot (csak hogy címer helyett égő gránát volt rajta), a kétsoros helyett egysoros kabátot, a közös hadseregéhez hasonló, gombok nélküli sötétzöld zubbonyt és a fekete lakk szíjzatot. A tisztek az addigi lovassági helyett gyalogtiszti kardot kaptak, a legénységet rövid hátultöltő puskával szerelték föl. Ahol nem volt csendőrség, a vármegyék pandurjaikkal igyekeztek a közbiztonságot fenntartani, de siker nélkül. Zsiványok, rablóbandák, szegénylegények, bűnszövetkezetek óriási mértékben elszaporodtak. Ellenük a katonaság gyakori igénybevétele sem használt. A gyenge fizetés mellett felfogadott pandurok inkább szolgák voltak, mint rendőri közegek, akik már csak teljesen ki nem elégítő csekély számuk miatt sem voltak képesek eredményt elérni. Ehhez járult szervezetlenségük, a bűnözőkkel való gyakori összejátszásuk, az is, hogy kiképzést nem is nyertek és hogy egyik megyéből a másikba nem volt szabad az üldözött után átmenniök. Ami kevés kivétel volt, az az egész kép sívárságán nem változtatott.

Ilyen körülmények között a közbiztonság állapota mindig csak romlott. Ezzel szemben az erdélyi csendőrség területén a közbiztonsági állapotok sokkal jobbak voltak. Az összehasonlítás a csendőrség hatalmas fölényét mutatta a pandur-rendszerrel szemben. Bár a meglevő csendőrség ellen az országgyűlésen is több támadás történt, első sorban német nyelve miatt, arról már nem igen esett szó, hogy meg kellene szüntetni. Ügye úgy rendeztetett, hogy 1876 május 1-vel úgy az erdélyi, mint a horvát csendőrséget a m. kir. honvédelmi miniszter alá rendelték, amikor az előbbi parancsnoksága „m. kir. erdélyi csendőrség parancsnoksága”, az utóbbié „m. kir. horvát-szlavon csendőrség parancsnoksága” elnevezést kapott. Az előbbi szolgálati nyelve magyar, az utóbbié horvát lett. Ez a csendőrség ekkor már fel volt szerelve a Fruhwirth-féle ismétlőpuskával, sok évvel előbb, mint hogy a hadsereg ismétlőpuskát kapott. Az egyenruha megváltozott. A vadászkalapra a gránát helyett a magyar címer került, a ruházatra pedig a honvédségnél használt félgömbalakú gombok. A zubbonyra meggypiros zsinórzat, mint a honvédségnél.

A honvédelmi minisztériumban a csendőrségi ügyek előadója Schatz Lajos őrnagy lett, az erdélyi csendőrség parancsnoka pedig Török Ferenc honvédőrnagy. Most már volt magyar királyi csendőrség. Mindig több hang kezdte követelni, hogy az ország egész területén állíttassék ilyen fel, hogy a türhetetlen közbiztonsági állapotokon segíteni lehessen. Végre 1880 novemberében Szende Béla honv. miniszter benyújtotta a képviselőháznak a csendőrség legénységi állományának kiegészítéséről, Tisza Kálmán miniszterelnök pedig a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló törvényjavaslatát. Ez utóbbi a csendőrségnek az egész ország területén való megszervezéséről szólt. A két törvényjavaslatot az országgyűlés mindkét háza megszavazván, az előbbi mint 1881. évi II., az utóbbi mint 1881. évi III. törvénycikk 1881 február 14-én királyi szentesítést nyert.

Azonnal megkezdődött a szervezési munka. Kiadattak a szervezeti és szolgálati utasítások és az öltözési és felszerelési szabályzat, mely a tiszteknek olyan attilát rendszeresített, mint a honvédségi, de sötétzöld színűt világos buzérvörös hajtókával. A már fennálló csendőrség megtartotta a Fruhwirth-puskát, de az újonnan felállítandó a Kropatschek-féle 8 lövetű ismétlő-karabélyt kapta. Az erdélyi (ezentúl I. számú csendőrparancsnokság) csendőrség parancsnoka, Török Ferenc ezredes megbízást kapott a II. számú, szegedi csendőrparancsnokság megszervezésére. Az erdélyi csendőrség szárnyainál az új parancsnokság egy-egy szárnyának a legénységét képezték ki és szerelték fel, az altiszteket pedig a Déván felállított altiszti iskolában.

1882 január 1-én a Török Ferenc ezredes parancsnoksága alá helyezett szegedi II. számú csendőrparancsnokság csendőrsége a működését megkezdette. Ez év folyamán hasonló módon szervezte az I. számú parancsnokság a kassai IV-et, a III. számú pedig a budapesti III-at. Ennek parancsnoka Török Ferenc ezredes lett. 1883 január 1-én ez a két parancsnokság is megkezdette működését, 1884 január 1-én pedig a pozsonyi V. és a székesfehérvári VI. számú is. Még ebben az évben megváltoztatták a csendőrparancsnokság elnevezést csendőrkerületi parancsnokságra. Az első kerületi parancsnokok a következők voltak:

Az I. kerületé báró du Mont Várhegyi Lajos őrnagy, a II-iké Neugeboren Gusztáv őrnagy, a III-iké Török Ferenc ezredes, a IV-iké Tisóczky Lajos alezredes, az V-iké gróf Beckers Alfonz őrnagy, a VI-iké Sönser Nándor őrnagy, a horvát-szlavón csendőrparancsnokságé kirchenau Bründl Károly ezredes. A honvédelmi minisztérium csendőrségi osztályának vezetője Schatz Lajos ezredes volt.

A csendőrség a m. kir. honvédfőparancsnok bírói hatalma alatt állott, a honvédkerületi és dandárparancsnokok is szemlélték. Még 1884-ben beosztatott minden csendőrkerületi parancsnoksághoz 1—1 honvéd-hadbíró is. A kerületek szárnyakra, ezek szakaszokra, ezek őrsökre oszlottak. A szárny parancsnoka százados volt, a szakaszé alantós tiszt, az őrsöké őrsvezető vagy őrmeter. A többi csendőregénység neve „csendőr” volt és tizedesi rendfokozati jelvényt viselt akkor is, ha a hadseregnél vagy a honvédségnél magasabb rendfokozatot nyert is volna már el. Az őrsvezetői csillagot a próbacsendőr nem viselte, de viselt altiszti kardbojtot és fehér kesztyűt. Minden kerületnél volt egy tanosztály is a próbacsendőrök és altisztek kiképzésére.

1884-ben a csendőrség már az egész országban működött. Ekkor 6 kerületre, 23 szárnyra, 55 szakaszra, 882 őrsre oszlott, létszáma 115 tiszt és 5020 főnyi legénység volt. Ezt a létszámot azonban valóságos csendőrökkel nem lehetett egyszerre kitölteni, azért az V. és VI. kerületek felállításukkor 1200 honvédet kaptak kisegítésül. Minden kerület felállítási évének január 1-én kezdte meg szolgálatát. Az egész legénység már a megelőző év végéféle megszállotta az őrsöket, de szolgálatot nem teljesített, hanem csak puhatolódzott a bűnözők és közártalmúak után. Mikor aztán Szilveszter éjszakáján az óra elütötte az éjfél, az új év első percében a kerület összes legénysége szolgálatba indult és összefogott a közártalmúak és gyanúsítottak közül annyit, amennyit csak tudott. Így kezdődött meg az a szolgálat, amely annyi fáradság, veríték, vér, lelemény és kitartás árán végre lassanként megtörte a zsványvilágot.

A következő években a csendőrség létszáma lassankint emelkedett. 1885-ben rendszeresítették tisztek és legény-

ség számára a dományt. 1886-ban a honvédelmi minisztérium csendőrségi osztályának vezetője Török Ferenc vezérőrnagy lett, aki megbízott a magyar szent korona országhoz tartozó csendőrség felügyeleti teendőivel is. 1887-ben az I. kerület is megkapta a Kropatschek-karabélyt. 1890-től a csendőrség volt a hadrakelt sereg táborig csendőri szolgálatára rendelve. 1891-ben állították fel a csendőrségi pótlókeretet és pótlovazó bizottságot Budapesten. Még 1885-ben és 1886-ban is nagy rablóüldözések folytak, különösen a II. és VI. kerületek területén. De a rablóvilág lassanként eltűnt. A 90-es évek elejétől világszerte szocialista mozgalmak ütötték fel fejüket, ami nálunk, Magyarországon agrárszocializmus alakjában jelentkezett, különösen az Alföldön. Ez a munkásmozgalom majdnem egy évtizedig tartott és a csendőrségnek igen sok és nehéz munkát okozott. 1893-ban és 1894-ben kolerajárvány, 1894-ben és 1895-ben pénzhamisító- és tolvajbandák garázdálkodása és a magyarányú és veszedelmes erdélyi román nemzetiségi mozgalmak szaporították a csendőrség munkáját, amelynek csak létszámának tetemes szaporítása folytán tudott megfelelni. A csendőrség rendszeresített létszáma 1893-ban elérte a 6000 főt, 1895-ben a 7000 főt, 1899-ben pedig a 8000-et. 1895-ben rendszeresítették a járőrvezetői jelvényt.

1897-ben Török Ferenc altábornagy, a csendőrség első felügyelője, megszervezője és nevelője a táborsernagyi cím és jelleg adományozása mellett nyugállományba helyeztetett. A következő évben felállították a csendőrségi felügyelőséget, amivel a csendőrség kikerült a honvédség főparancsnokának hatásköréből. 1900-ban rendszeresítették a gazdasági ügyek ellátására a törzsőrmeesteret. 1901-től a csapattól átjövő őrmesterek és szakaszvezetők „címz. őrsvezetői” rendfokozatban vétettek át; 1903-tól az összesen 10 évet szolgált csendőrök is elnyerték ezt a rendfokozatot, 1904-től kezdve pedig azok a csendőrök is, akik a csendőrségnél már 5 évet szolgáltak.

1899 jan. 1-én léptették életbe az új polgári bűnvádi perrendtartást. Ez a csendőrség nyomozási eljárását nagymértékben módosította és szervezeti változásoknak is volt indítóoka. Így, mivel a csendőrtiszteket nem minősítette rendőri közegekké, azoknak a nyomozásban való közremű-

ködését (ami addig fontosabb esetekben gyakorlatban volt), megszüntette. Gondoskodni kellett tehát arról, hogy legyen valaki, aki nagyobb ügyek egységes nyomozását vezethesse. Ezért 1903-ban járásparancsnokságok állítottak fel és a járásörmesteri rendfokozatba az első járásparancsnokok 1904-ben neveztettek ki. Az 1903, és 1906. közötti években számos rendezett tanácsú város, sőt néhány törvényhatósági joggal felruházott város belterületén is a csendőrség vette át a szolgálatot, a szokásos rendőrségi létszámnál jóval kisebb létszámmal. A csendőrség létszámának jelentékeny növekedése miatt — 1906-ban elérte a 9000 főt és 1907-ben a 10.000 főt — több szervezeti változtatás vált szükségessé. A belügyminisztériumban 1904-ben külön csendőrségi osztályt szerveztek, 1903-ban pedig felállították a brassói VII. kerületet, 1907-ben pedig a debreceni VIII-ikat. 1904-ban alakult meg a csendőrségi felszerelési anyagraktár, 1907-ben minden kerületnél egy-egy pótzárny és ugyancsak ebben az évben a később Kiskunhalasra került pótlóidomító osztály Cegléden.

A csendőrlegénység továbbképzése és az altiszti kiképzés terén fontos feladatot volt hivatva betölteni a Nagyváradon először 1909-ben megnyílt országos csendőriskola, amely 1913-ban foglalta el új, nagyszerű épületét. Rövid fennállása alatt is igen szép eredményt tudott elérni. A világháborút megelőző utolsó években a csendőrség fegyverzete és ruházata jelentékeny változásokon ment át. 1906-ban rendszeresítették a Kropatschek-karabély helyett a 95 m. Mannlicher-karabélyt a külön csendőrségi szuronynyal és hozzá a békebeli használatra szánt és 1913-ig használt füstös löporral töltött, úgynevezett béketöltényt; 1912-ben pedig a Frommer-féle önműködő pisztolyt. 1906-ban cserélték ki a fekete lakkszijazatot a barna krómbőrből valóval. 1910-ben rendszeresítették az újjas vállgallért, 1912-ben pedig a gombok- és zsinórzatnélküli zubbonyt.

A világháborút megelőző utolsó évek bel- és külpolitikai téren meglehetősen nyugtalanságban teltek el, amit a csendőrségnek is meg kellett éreznie. Budapesten 1912-ben politikai mozgalmak következtében szükségessé

vált a rendőrségnek 800 csendőrrel való megerősítése. A csendőrség a neki szokatlan nagyvárosi területen is teljes mértékben megfelelt hírnevének. Bosznia és Hercegovínának 1908-ban történt anektálása nagymértékben megromtotta a viszonyt a szomszéd Szerbiával, minek folytán a magyar kir. csendőrség is nagyobb mértékű és huzamosabb ideig tartó összpontosítást volt kénytelen végrehajtani a déli határ felügyeletére. Ugyanez volt az eset az 1912/13. évi Balkán-háború alkalmával is. Mindezek a mozgalmak újból szükségessé tették a csendőrség létszámának jelentékeny fölemelését. A rendszeresített létszám 1912-ben meghaladta a 11.000, 1913-ban pedig megközelítette a 12.000 főt. A határrendőrség saját végrehajtott személyzete helyett 1912-ben a szerb és román határ mentén a m. kir. csendőrség vette át annak szolgálatát, ami egyúttal a határőrizet jelentékeny sűrítésével is járt. Erre a célra a csendőrség mintegy 800 főnyi létszámszaporítást kapott.

1914-ben kitört a világháború. Már a mozgósítás elrendelése előtti napon a csendőrök százai érkeztek az ország belsejéből a szerb és a román határra, hogy a határőrizetet megerősítsék. A mozgósítás mindenkit talpra állított; jó ideig nem jutott idő pihenésre, annyi dolog tornyosult a csendőr feje fölé, hogy alig birt vele megbirkózni. A létszám is mindjárt megcsökkent. Mintegy 800 csendőr azonnal bevonult tábori csendőrszolgálatra, akiket a háború folyamán még nagyon sok követett. A megszállott ellenséges területek is sok csendőrt igényeltek. A magyar csendőrnek Oroszországban, Romániában, Szerbiában, Montenegróban, Albániában, Olaszországban kellett, sokszor igen nehéz viszonyok között kötelességét teljesítenie. Teljesítette is úgy, hogy mindenki a legnagyobb elismeréssel adózott neki. A vele együtt működő osztrák, boszniai és horvát csendőrökkel a jó bajtársi viszonyt mindenkor megtartotta. Még a nyelv sem volt akadály. Lengyel vagy szerb lakosság között, német szolgálati nyelvű parancsnokság alá rendelve, a magyar csendőr lefelé és felfelé is jól meg tudott felelni szolgálati kötelességének.

Még 1914. év októberében a m. kir. csendőrség

40 tisztje és 120 csendőre került az orosz harctéren harcoló csapatainkhoz szakaszparancsnoki minőségben, mivel az első nagy harcok oly nagyfokú tiszthiányt okoztak, hogy a csapatok vezetése és a fegyelem fenntartása nagy nehézségekbe ütközött. Az így harctérre kerültek 1916-ig maradtak a csapatoknál, azután nagyobb részük a tábori csendőrséghez osztatott be. De nem mindenki tért vissza. Vért és életet áldozott a határőrizetre kirendelt csendőrség is a Kárpátokon át betört orosz elleni harcokban, 1916-ban Románia betört a majdnem védelem nélkül állott Erdélybe. A népfelkelőkkel megerősített határszéli őrsöket túlerejével elnyomta, de a megmenekült legénységnek megadatott, hogy az alattomos ellenség kiűzésében is fegyverrel részt vegyen.

Az országban maradt csendőrség megcsökkent létszámmal végezte sokoldalú feladatát. A harctérre történt elvezénylések nagy mértékben csökkentették a szolgálatteljesítők létszámát, amit a megnagyobbodott fogyaszték is csökkentett, mert a háború miatt a csendőrséget kiegészíteni nem lehetett. A háború vége felé a rendszeresített létszám hiánya már vagy 2000 főre rúgott. A hiány pótlására az őrsöket népfelkelőkkel erősítették meg, akik a hiányzó csendőröket teljes értékben nem pótolhatták. Eleinte csak ment a dolog valahogyan, mert a bűnözés az első időben jelentékenyen visszaesett, mivel a férfilakosság nagy része bevonult katonának és mivel az első időben mutatkozó meglehetősen pénzhiány is csökkentette a bűnözésre indító okokat. A helyzet fokozódó romlásával azonban a bűnözés is rohamosan növekedett. Fokozták ezt a jellegzetes háborús bűncselekmények, mint árdrágítás, lánckereskedelem és a rengeteg tiltó rendelkezés áthágása. A hadvezetés érdekében a katonai hatóságok is igen sok munkát adtak a csendőrségnek, annyit, hogy fölért az összes többi szolgálati feladatával. Katonaszökevényeket, be nem vonulókat felfedezni, munkára kihelyezett hadifoglyokat ellenőrizni, szabadságoltakat bevonultatni, felmentés iránti kérvények jogosultságát, bevonultak hozzátartozóinak segélyezésre rászorultságát megállapítani, mind az őrsök feladata volt. Az élelmiszerkész-

letek és ipari nyersanyagok aggasztó fogyása miatt hamarosan meg kellett szigorítani az azokkal való gazdálkodást, azokat nyilvántartásba kellett venni, lefoglalni, forgalmukat szabályozni. Ez megint óriási munkatöbbletet jelentett a csendőrségnek. Gabonakészletek, vágómarhaállomány, széna-, szalma-, épületfa-, gyapju-, vas-, réz-, alumínium- és egyéb fémkészletek megállapítása, őrlési rendelkezések ellenőrzése igen nagy mértékben szintén a csendőrségre nehezedett. Mindez annál nagyobb súllyal, minél tovább tartott a háború. Ugyanilyen mértékben szaporodott a katonaszökevények és megszökött ellenséges hadifoglyok száma is, akik rengeteg bűncselekményt követtek el és a háború vége felé sok helyen már veszedelmes bandákká is alakultak. A háború utolsó évében veszedelmes ipari sztrájkok is csendőrségi közbelépést igényeltek. A munkáival túlterhelte és rosszul élelmezett csendőr számtalan feladatával már alig tudott megbirkózni, mikor a háború végett ért és a forradalom kitört. Az 1918-ban elhatározott nagy mértékű létszámemelés, amely két új kerületi parancsnokság és több mint 60 új szárny- és szakaszparancsnokság felállításával mellett a csendőrség rendszeresített létszámát 18.000 főre emelte volna, már nem léphetett életbe.

A háború alatt a csendőrség külső megjelenése is nagy mértékben megváltozott. A tábori csendőrség igen hamar kénytelen volt elhasznált ruházata pótlására a hadsereg ruházatát felvenni és a tollaskalap is hamarosan eltűnt; a tábori csendőrt csak egy, másoktól is hordott, karszalag különböztette meg a többi katonától. 1916-ban az egész csendőrség részére rendszeresítették ideiglenesen a tábori ruházatot. Ekkor kapta a magyar kir. csendőrség a piros hajtóka alá a sötétzöld alátétet. A csendőrség fegyverzete elvben nem változott ugyan, de a Mannlicher-karabélyokat a hadsereg számára igénybe vették és zsákmányolt hosszú orosz puskákkal pótolták. 1916-ban a csendőrség legénységi rendfokozatai és rendfokozati jelvényei megváltoztak. A csendőr és a vezető három fehér csillagot hordott, a járőrvezető ismertetőjele a járőrvezetői jelvény volt. Az alörmester sárga se-

lyem paszományt és három csillagot hordott, a 2. osztályú és 1. osztályú őrmesterek egyformán ezüst paszományt és három csillagot. A járásőrmesterek és a törzsőrmesterek rendfokozati jelvénye egy szélesebb és egy keskenyebb ezüst paszományból és három csillagból állott.

Az 1918-i forradalom kitörésekor az őrsökre beosztott népfelkelők azonnal hazamentek, a harctéren távol volt nagyszámú csendőrség még nem ért haza, az őrsök oly csekély létszámra olvadtak le, hogy a fellázadó, fosztogató tömeggel és a fegyveresen hazaözönlő katonákkal szemben komoly ellenállást kifejteni képtelenek voltak. Annál nagyobb dicséret illeti azokat, akik ilyen körülmények között is megkísérelték a szinte lehetetlent és fellépésükkel óriási többségű fegyveres tömegeket is meg tudtak fékezni. Bár a csendőrség a háború alatt igen sok olyan feladatot volt kénytelen teljesíteni, amely népszerűségét a lakosság előtt csak csökkenteni volt alkalmas, a lázongó tömegek mégsem fordultak a csendőrség ellen; az előfordult kevés eset inkább személyes természetű ellentétekre vezethető vissza. Nemzetiségi vidékeken a csendőrség túlnyomó részben a helyén maradhatott, bár működését legtöbbszörre beszüntetni volt kénytelen. A közigazgatás és a bíróságok helyenkénti megbénulása szintén oka volt annak, hogy az őrsök a megszokott viszonyok közül kikökenve, jól nem működhettek.

A köröskörül csakhamar meginduló ellenséges megszállás a csendőrséget helyéről kiszorította, az ország belsejébe özönlő, kifosztott legénység a megszállás által nem érintett őrsöket is megzavarta. Az uralmon lévő kormány nemhogy semmit sem tett a megmaradt csendőrség összetartására, hanem még elő is segítette, hogy az minél jobban megbénuljon. A felülről való irányítás és támogatás hiánya, az alulról való bomlasztó izgatás lassanként olyan elszomorító jelenségeket vont maga után, amilyenekre éppen a m. kir. csendőrségnél senki sem volt elkészülve. De azért, egészen kisszámú rosszindulatú egyént leszámítva, a mag jó volt, ami minyárt ki is tűnt, amint a láz elmúlt. De előbb le kellett nyelni a proletárdiktatúra keserű piruláját. Mikor a pro-

letárdiktatúra kitört, a csendőrség nem volt olyan állapotban, hogy tőle komoly ellenállást lehetett volna várni. Erről jó előre gondoskodtak azok, akik már akkor is tučatosan készítették elő a proletárdiktatúrát, mikor arra még senki sem gondolt. Sok vér és könny jelölte a proletárdiktatúra útját, nemcsak a magyar társadalomban, hanem azon belül, a csendőrségben is. Áruló, aki megtagadta csendőr-mivoltát, csak kevés akadt. De a sok szenvedés és megalázás elvette a bomlasztó eszmék hatását, a szemekről leesett a hályog és az ország talpraállítására sietők között ott volt a csendőrség is az első sorban.

A kommunizmus bukása után huszonnégy óra alatt széttözlött az úgynevezett vörös hadsereg is. A románok „meghódíthatták” Magyarországot anélkül, hogy akár csak egy járőr is ellenállott volna nekik. A román megszállás szomorú és szégyenteljes korszaka következett. Fosztogatás és erőszakoskodás jelezte a románok útját, akik nem kimélték a csendőrséget sem, amely pedig mindenütt csak arra törekedett, hogy a rendes közbiztonsági szolgálat ellátását ismét megkezdje. Sok csendőrt minden ok nélkül véresre vertek, sőt meg is gyilkoltak a románok, a háborúban és forradalmakon még átmentett lakományukat pedig a legtöbb helyen teljesen kirabolták.

A rendes közbiztonsági szolgálat megkezdéséről és a csendőrség újjászervezéséről tehát csak a románok kivonulása után lehetett szó. Miután azonban a tényleges csendőrök létszáma a megszállott területeken visszamaradtak folytán, mintegy 6000 főre apadt, a közbiztonsági viszonyok pedig az őrsök számának szaporítását és a létszám emelését tették szükségessé, a honvédelmi miniszter a csendőrséget a Nemzeti Hadsereg állományából vezényelt legénységgel megerősítette úgy, hogy a létszáma körülbelül 17.000 lett. Szervezete egyelőre a régi maradt, sőt a kerületi parancsnokságok is megtartották eredeti számozásukat. A visszavonult kolozsvári I. kerületi parancsnokság törzse (terület nélkül) Jászberényben, a II. Szegeden, a III. Budapesten, a IV. (kassai) Miskolcon, az V. (pozsonyi) Kaposvárt, a VI. Székesfehérvárt, a VIII. Debrecenben, a IX. pedig Szombathe-

lyen kezdte meg a működését. Később, a Muraköznek szerb megszállás alól való felszabadulása alkalmával a kaposvári kerület székhelyét Pécsre helyezte át.

A forradalmak után szerzett tapasztalatok azonban arra mutattak, hogy régi szervezete mellett a csendőrség nem lesz képes a közbiztonság új és fokozott követelményeinek megfelelni. Legénységben, habár annak túlnyomó része csendőrségi szempontból kiképzetlen volt is, nem volt ugyan hiány, de az őrsök közvetlen tiszti (szárny, szakasz) parancsnokságainak száma kevésnek, azok területe és létszáma pedig túlnagynak bizonyult ahhoz, hogy a tisztek az őrsök vezetésében személyes befolyásukat elegendőképpen érvényesíthessék. Sűríteni, területben pedig kisebbiteni kellett tehát a csendőr tiszti parancsnokságokat, ami nem ütközött nehézségbe, mert a megkisebbedett hadseregben a szükséges tisztek rendelkezésre állottak. 1921 január 15-én a belügyminiszter a csendőrség létszámát 18.084 főben állapította meg, az addigi járás-, szakasz- és szárnyparancsnokságokat pedig megszüntetve, helyettük a közigazgatási járások székhelyén tiszti járás-, a vármegyék székhelyén pedig vármegyei csendőrparancsnokságokat szervezett. Az addigi altiszti járásparancsnokok a tiszti járásparancsnokságokhoz kerültek helyettesi minőségben. Ezzel egyidejűen a kerületi parancsnokságok számát és számozását is ujonnan szabályozták s így lett: I. Budapest, II. Székesfehérvár, III. Szombathely, IV. Kaposvár (később Pécs), V. Szeged, VI. Debrecen, VII. Miskolc.

Ugyanebben az évben új egyenruhát is kapott a csendőrség. A forradalmak után az egyenruházat meglehetősen tarka volt; sokan a háború előtti sötét ruházatot hordták, a legtöbb csendőrnek azonban már csak silány minőségű csukaszürke ruházata volt. Az új egyenruházat legjellegzetesebb darabjai a Bocskay-sapka és a derékbaszabott, koronás gombokkal ellátott zubbony, amelynek az eredeti tervzet szerint csukaszürke szövetből kellett volna készülnie, de mert a honvédség a tábori barna ruházatra tért át s így a tábori barna szövet beszerzése könnyebb volt, mint a csukaszürkéé, amelyet

külön gyártani kellett volna, a csendőrségi egyenruha színe is tábori barna maradt.

Az entente által Magyarországra kényszerített „békeszerződés” súlyos rendelkezéseket tartalmazott a csendőrségre is. Kimondotta, hogy a csendőrség létszáma nem lehet nagyobb, mint amekkora Csonkamagyarországnak ugyanezen a területén 1913-ban volt; nem lehet a honvédelmi miniszternek alárendelve, a legénységnek 6 évi szolgálatra kell magát köteleznie, lőfegyverzete pedig egyébből, mint puskából nem állhat. A békeszerződés következtében jött létre az 1922. évi VII. t.-c., amely az entente eme kívánalmainak megfelelő rendelkezéseket tartalmaz. Későbbi tárgyalások folyamán sikerült ugyan a csendőrség létszámát összesen 12.000 főben (600 tiszt és 11.400 legénység) megállapítani, de a többi rendelkezés érvényben maradt, anélkül azonban, hogy a csendőrség katonai szervezetét érintette volna.

A „békeszerződés” következtében leszerelt Nemzeti Hadseregbeli legénység hiányát a csendőrség 1922-ben erőteljesen megindított toborzással pótolta s így két éven belül sikerült a tényleges csendőrök létszámát az előírt 12.000 főre felemelni. A szervezetet illetően mindössze annyi változás történt, hogy a csendőrség karhatalmi célokra két tartalékszázalóaljat kapott, ezek legénysége azonban tulnyomórésztben közbiztonsági szolgálatot nem teljesítő ujoncokból állott. A két zászlóaljat később „Egyesített csendőriskolák” elnevezés alatt összevonták, de 1925-ben azt is feloszlatták. A csendőr tartalékszázalóaljak fennállása alatt a csendőrségnek zenekara is volt.

1922 július 6-án vette újra kezdetét az őrsparancsnokképzés az Ostffyasszonyfán felállított csendőriskolában, amelyet később (1924-ben) az egeri és a kecskeméti őrsparancsnokképző tanfolyamok követtek.

A csendőrség ujjaszervezése szükségessé tette a nagyrésztükben már elavult, régi csendőrségi utasítások átdolgozását is. Erre a célra — és egyáltalán a csendőrség fejlesztésével kapcsolatos tanulmányozások elvégzésére — 1924-ben Budapesten állandó csendőrségi tanulmányi bizottság létesült.

Ugyanekkor kísérlet történt a közbiztonsági szolgálati ebnek a csendőrségnél való alkalmazására is. Gödöllőn csendőrségi kutyatelep létesült, amelynek az volt a feladata, hogy az őrsöket idomított szolgálati ebekkel ellássa, a csendőröket pedig idomítókká és vezetőkké kiképezze. A kutyatelep 1925-ig működött igen szép eredménnyel; feloszlásának oka részben takarékoság, részben pedig az volt, hogy az eb a csendőrségi szolgálatban nehezen alkalmazhatónak bizonyult.

Ugyanebben az évben, 1924 július 15-én életrekelet a csendőrség régi, kedvelt szaklapja, a Csendőrségi Lapok, az év végén pedig megjelent a háborúutáni első (1925.) csendőrségi zsebkönyv is.

Az 1921—1924. éveket pénzünk állandó és nagymértékű elértéktelenedése jellemzi. A fizetés értéke egyre kevesebb, a megélhetés pedig egyre nehezebb lett s mindig súlyosabb problémák elé állította a csendőrség tagjait is. A megélhetésnek sokszor hallatlan nehézségei azonban mítsem változtattak a csendőrség tradicionálisan lekiismeretes és tökéletesen megbízható szolgálatteljesítésén.

Az 1921-ben létesített új szervezet nem bizonyult életképesnek. A gyakorlat azt mutatta, hogy a csendőrségnek igyekeznie kell ugyan a polgári közigazgatás területi beosztásához igazodni, de azt hajszálpontosan nem követheti, mert a csendőrség területi beosztásánál olyan szempontokat is figyelembe kell venni, amelyek a polgári közigazgatásban nem játszanak szerepet. A tiszti járásparancsnokságok főképpen területeik aránytalansága miatt célszerűtleneknek bizonyultak; a vármegyei csendőrparancsnokságok is területi átszervezésre szorultak, eltekintve attól, hogy az új elnevezéseket is, amelyek a csendőrség önálló jellegét eltüntették, módosítani kellett. Eme okok alapján 1925 december 15-én a csendőrség újabb átszervezése következett. A kerületi parancsnokságok megmaradtak, az eddigi vármegyei csendőrparancsnokságok osztályparancsnokságokká alakultak át, a tiszti járásparancsnokságok megszűntek s helyettük (2—3 közigazgatási járás területén) szárnyparancsnokságok létesültek tiszt vezetése alatt. A régi altiszti járásparancsnokságok újra visszaállottak „szakaszparancsnok” elnevezés alatt, mindössze azzal a kü-

lönbséggel, hogy a szakaszparancsnok felügyeleti területe csak elvileg volt a közigazgatási járás területéhez kötve. nagyobb közigazgatási járásban azonban két szakaszparancsnok is működik.

Ugyanezen átszervezés kapcsán módosult a csendőrség iskoláinak szervezete is. Az 1921. átszervezés minden vármegyei csendőrparancsnokság számára tartalékszázadot létesített, amely azonban nem került mindenütt felállításra s ott is, ahol felállított, többnyire csak szakasznyi erősségű volt. Az 1925. évi átszervezéssel a vármegyei csendőrparancsnokságok tartalékszázadai csendőriskolákká alakultak át, e'inte az osztályparancsnokságnak, később a kerületi parancsnokságnak való közvetlen alárendeltséggel. 1927-ben a csendőriskolákat tanosztályokba vonták össze úgy, hogy négy-négy gyalog-, illetve a három lovascsendőriskola egy-egy törzstiszt parancsnoksága alatt álló tanosztályt alkotott. A gyalogtanosztályok később létszámhiány következtében megszűntek ugyan tényleg működni, de mint rendszeresített alakulatok, elvben ma is fennállanak.

1926-ban a m. kir. csendőrség is résztvett a berlini közrendészeti világkiállításon, igen szép anyaggal. A világ minden részéből összegyűlt szakembereknek módjukban állott a m. kir. csendőrséggel, amelynek híre egyébként nem volt előttük ismeretlen, közelebbről is megismerkedni. A m. kir. csendőrségről több ezer példányban készült illusztrált ismertető füzetet, amelyet csak szakemberek kaphattak meg, néhány nap alatt szétkapkodták és a világ minden részébe magukkal vitték a kiállítás nemzetközi csendőr- és rendőrlátogatói.

1927-ben az őrsparancsnokképzés ügye a szombathelyi őrsparancsnokképző iskola modern épületének felépítésével és az ottani őrsparancsnokképző iskola megnyitásával végleges megoldást nyert. Az őrsparancsnokjelöltek kiképzése egyelőre tízhónapos tanfolyamokon történik.

1927 szeptember 1-ével lépett életbe a csendőrség újonnan kiadott Szolgálati Utasítása és Ügyviteli Szabályzata Modern. külföldi csendőrségi szabályzatok nyomán készült új Szolgálati Utasításunk hatalmas lépést jelentett a testület haladása és a modernizálódása fe'le, mert bár a csendőrségi szolgálat régi, bevált alapelveit megtartotta, szemlé-

ben, felfogásában és a szolgálat technikájának szabályozásában a háborúutáni idők követelményeihez alkalmazkodik, mindenre kiterjedő részletességével pedig a minden vonatkozásban biztos és határozott útmutatást ad.

Az 1930. év meghozta a csendőrség nyomozó szolgálatának újjászervezését is. A modern bűnözés ellen való harcra az őrsök már nem mutatkoztak elegendőknek. A csendőrséget az a veszély fenyegette, hogy a korral nem tud lépést tartani s mint ilyen, elavul és háttérbeszorul. Egyre égetőbb szükségletté vált olyan külön csendőrségi alakulatok létesítése, amelyek, amellett, hogy feltűnés nélkül, polgári ruházatban is nyomozhatnak, technikailag is korszerűen vannak felszerelve azzal a feladattal, hogy az őrsöknek nagyobb és bonyolultabb bűnesetek nyomozásánál segítséget nyújtsanak. Mindezek felismerésének volt a következménye a csendőrségi nyomozó alakulatok felállítása. 1930 március 1-én kezdte meg működését Budapesten a nyomozó osztály, Budapesten, Szombathelyen, Szegeden és Debrecenben pedig egy-egy nyomozó alosztály, amelyeket 1931-ben a pécsi, 1932-ben pedig a székesfehérvári és miskolci alosztályok felállítása követett. A nyomozó alakulatok fordulópontot jelentettek a csendőrség életében, mert a kriminalisztikai fejlődés korlátlan lehetőségeit nyitották meg a terület előtt s azt is eredményezték, hogy korszerűség tekintetében a magyar csendőrség Európa csendőrségeinek hamarosan az élére került.

A nyomozó alakulatok felállításával egyidejűen a közlekedési csendőrséget is felállította a belügyminiszter. A közlekedési csendőrség járőrei motorkerékpáron teljesítenek szolgálatot és az a feladatuk, hogy a forgalmasabb úton a közlekedés — elsősorban a gépjárműforgalom — rendjét és zavartalanságát biztosítsák. Egyelőre csak Budapesten, Győrött (később Gönyüben) és Székesfehérvárott állítottak fel közlekedési őrsöt, Keszthelyen pedig a fürdőévad alatt közlekedési különítményt. Kétségtelen, hogy az állami pénzügyi viszonyaink javulásával a közlekedési csendőrség is erős fejlődésnek fog indulni, mert a hozzá fűzött reményeket százszázalékig beváltotta.

A folyó — 1933 — évben a csendőrség területi beosz-

tása nagyobb változást szenvedett: a honvéd vegyesdandárparancsnokságok területének módosulásával a csendőrkerületek területi beosztása is megváltozott, a változás azonban a csendőrség szervezetét nem érintette.

A háborúutáni magyar csendőrséget a fejlődés és haladás útján való erőteljes nekilendülés jellemzi. Ennek köszönheti, hogy az ország társadalmában, sőt nemzetközi viszonylatban is, addig elfoglalt előkelő helyét nemcsak, hogy megtartotta, hanem meg is szilárdította. A magyar csendőr kemény, jellegzetesen férfias katona alakja kitörülhetetlenül hozzátartozik Magyarországhoz, amelynek mindig becsületet szerzett s fog szerezni ezután is. Változatos, nehéz küzdelmek sora jelzi a magyar csendőrség ötvenéves útját, több bozós nappal, mint derűssel, de bőségesen kárpótolja érte a magyar nép osztatlan szeretete és tisztelete, amellyel a testületet körülveszi.

Mindnyájunk szent kötelessége, hogy ezután is méltók maradjunk a magyar csendőr büszke nevére s felemelt fővel haladva előre az egyenes úton, tetteinkkel tovább írjuk a magyar csendőrség dicsőséges történetét.